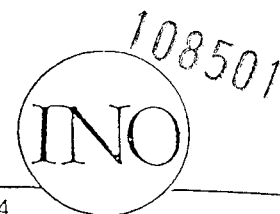

INSTITUTT FOR NORSK OKKUPASJONSHISTORIE

Postboks 3239 Elisenberg, 0208 Oslo. - Telefon 22.56.10.34

Forfatter Tore Linnè Eriksen
Husebygrenda 11 A
0378 OSLO

Oslo, 10. februar 1995

Vedr.: Vurdering av lærebok i historie for den videregående skolen

Som en kort presentasjon vedlegger vi vår brosjyre «Hva er INO ?». De vil derav se at vårt arbeidsområde omfatter norsk historie omkring okkupasjonstiden. Dette har naturlig nok bragt oss i kontakt og samarbeid med en rekke forskere og forfattere som beskjeftiger seg med emner innenfor dette området. Skolebokforfattere har vi imidlertid savnet.

Dette har gitt støtet til at vi for noen tid siden gav en arbeidsgruppe i oppdrag å vurdere framstillingen av okkupasjonshistorien i skolenes lærebøker ut fra de erkjennelser som tilgjengelig kildemateriale idag gir grunnlag for. Arbeidsgruppens første valg falt på gjennomgåelse av Deres lærebok:

«Norge og verden etter 1940».

En av grunnene hertil var at omtalen av okkupasjonstiden er noe kortere og fremtrer bedre hos Dem enn i enkelte andre lærebøker.

Vi tillater oss vedlagt å sende Dem gruppens anmerkninger etter gjennomgåelsen, og ville være meget takknemlig for å få Deres kommentar. Vi ville også sette stor pris på nærmere kontakt for å drøfte saken, og innbyr Dem gjerne til et møte på vårt kontor, eventuelt - etter Deres valg - i følge med andre interesserte, f.eks fra departement/godkjenningsråd eller kolleger.

Med vennlig hilsen
Institutt for norsk okkupasjonshistorie

Amund Enger
fung. formann

Helge M. Sæther

Helge M. Sæther
saksbehandler

2 vedlegg

Tore Linné Eriksen
Husebygrenda 11 A
0378 Oslo

Oslo, 21.2.95

Amund Enger/Helge M. Sæther
Institutt for norsk okkupasjonshistorie
Postboks 3239 Elisenberg
0208 Oslo

Vedr. vurdering av "Norge og Verden etter 1940

Jeg takker for brev og vedlagt vurdering. Lærebokforfattere setter stor pris på kommentarer, ikke minst når de er så grundige og innholdsfulle som i dette tilfelle. De tjener også som en nyttig påminnelse om at historien kan ses fra forskjellige synsvinkler.

For tida er jeg sykmeldt, og arbeider ellers i innspurten av et arbeid innenfor et helt annet område en norsk okkupasjonshistorie. Men når det blir aktuelt med ny utgave igjen, vil jeg gjerne be om en samtale med utgangspunkt i det omfattende arbeidet dere har utført.

Jeg sender kopi av dette brev, sammen med vurderingen av boka, til direktør Per Chr. Øiestad i Gyldendal Norsk Forlag.

Med vennlig hilsen

Tore Linné Eriksen

En vurdering
av LÆREBOK godkjent av Det Kongelige kirke-, utdannings- og
forskningsdepartement for bruk i den videregående skolen i september
1993.

Tore Linné Eriksen: «Norge og verden etter 1940».
Gyldendal Norsk Forlag A/S 1993. ISBN 82-05-18858-0.
Kapittel 2. «Fem år under tysk okkupasjon»

På side 39, linjene 2 - 4 står det:

«Det var en sterk tro på at det var mulig å stå utenfor en storkrig, og landet var både politisk og militært dårlig forberedt på en invasjon.»

Vi foreslår isteden:

«Trass i mange og klare signaler om at Norge kunne bli trukket inn i krigen, forble Norge avrustet og uten et sterkt og troverdig nøytralitetsvern.»

→ *Utenriksminister Halvdan Koht både skrev og sa etter krigen at han var fullt klar over hva det allierte presset representerte, og at vi kunne bli trukket inn i stormaktskrigen.*

Side 39, linjene 17 - 24. her står det:

«Men ved krigsutbruddet øynet Vidkun Quisling sin sjanse. I desember 1939 hadde NS-lederen to møter med Adolf Hitler i Berlin, der han stilte seg til disposisjon for Tyskland. Quisling framhevet at Norge var ledet av «bolsjevikere og jøder», og at landet var et redskap for britiske interesser. Det er rimelig å tro at disse møtene var med på å fange Hitlers interesse for en militær aksjon mot Norge. Den tyske føreren reagerte også skarpt på hendingene i Jøssingsfjord midt i februar 1940, der»

Vi foreslår isteden:

«Partiets fører, Vidkun Quisling, dro i desember 1939 til Berlin, for etter invitasjon å legge frem sitt forslag om fred mellom Tyskland og England. Han fikk anledning til å treffe Hitler, og de to var enige om at det var i begge lands interesse at Norge holdt seg nøytralt. Den tyske fører sa imidlertid også at hvis det viste seg at de allierte allikevel hadde aggressive hensikter overfor Norge, ville han ikke nøle med å slå til med det nødvendige antall divisjoner. Hitler reagerte da også meget skarpt på hendingene i Jøssingsfjord i februar 1940, der ...»

→ *Med kjennskap til vanlig rapport- og referatteknikk i Det Tredje Riket er adskillig skepsis her på sin plass.*

En formulering kunne også være slik:

«Vidkun Quisling, lederen for partiet Nasjonal Samling, dro i desember 1939 til Berlin, der han ville legge fram en fredsplan som han tidligere uten hell hadde forsøkt å få den britiske regjering interessert i.»

→ *At Quisling dro til Berlin for å legge fram sin fredsplan, er dokumentert i Hans Fredrik Dahls bok «Vidkun Quisling. En fører for fall». De øvrige formuleringer er basert på Hans Wilhelm Scheidts referat fra møtene. Det er det eneste autentiske referat som foreligger.*

Side 39, linjene 16 - 17. Her står det:

«Som vist i forrige bind klarte aldri det norske fascistpartiet - Nasjonal Samling - å få noen særlig oppslutning.»

Vi foreslår at dette går ut da det har lite å gjøre med overskriften.

En vurdering

Side 39, siste linje. Her står det:

«Dette falt bort ved fredsslutningen i mars 1940, men det allierte krigsråd fortsatte sine diskusjoner om nordområdene.»

Vi foreslår isteden:

«Dette falt bort ved fredsslutningen i mars 1940, men vestmaktene fortsatte planleggingen med sikte på å utvide krigen til Norge og Norden.»

Og i slutten av avsnittet bør vel tilføyes:

«Den 7. april var en alliert styrke seilt ut fra Scapa Flow med kurs for Norge, men den snudde da meldingen kom om at tyske invasionsstyrker var på vei.»

→ Dette var første trinn i den allierte planen for invasjon i Norge. Deler av landgangsstyrken var alt på vei, men måtte snu da det ble klart at tyskerne alt hadde satt seg fast i de påtenkte landingsområdene kort tid før de sjøl nådde fram. Dokumentasjon om dette kan bl.a. finnes i den franske historikeren Kersaudys bøker om forspillet til 9. april. Bøkene er utgitt på norsk.

Ad. side 40, øverst:

→ Det ble ikke lagt ut miner i Norskehavet, men innenfor den norske 3-milsgrensen, dvs. i norsk territorialfarvann. (Miner i Norskehavet ville representert et problem for skipsfarten, men ikke for Norge som nøytral stat). Rettes overensstemmende.

Side 41, linje 10. Her står det:

«.... og ga isteden ordre om mobilisering.»

Vi foreslår isteden:

«.... og ga ordre om stille og delvis mobilisering, med frammøte for soldatene tre dager etter invasjonen.»

→ En dokumentasjon av dette burde være unødvendig.

Side 41, linjene 10-12. her står det:

«Det hadde aldri vært noen tvil om at Norge hørte hjemme på britisk side ...»

Vi foreslår isteden:

«Det hadde aldri vært noen tvil i regjeringen Nygaardsvold om at Norge hørte hjemme på britisk side...»

→ Denne nøytrale holdning var antakelig en medvirkende grunn til at Norge ble okkupert. Om opinionens mening på vedkommende tidspunkt vet man svært lite.

Side 41, de siste linjer av avsnittet «Det tyske angrepet». Her står det:

«.... tre dager etter kapitulerte de siste tropper på norsk jord. Men regjeringen tok med seg det som var igjen av marinen og flyvåpnet og var innstilt på å kjempe videre.»

Vi foreslår isteden:

«.... tre dager senere kapitulerte alle norske styrker, og offiserene avga i tillegg løfte om ikke igjen å ta opp våpen mot Tyskland så lenge den pågående stormaktskrig varte. Regjeringen tok imidlertid med seg det som var igjen av marinen og overga dette til de allierte. Tyskerne løslot alle krigsfangene.»

→ Tidligere var det bestemt at det som var igjen av flystyrker skulle til Finland for å bli internert der. Regjeringen ville hverken gå av eller gjøre et nytt forsøk på å komme fram til en politisk avtale med tyskerne, etter at et slikt tilbud til tyskerne mot slutten av felttoget ikke hadde gitt noe resultat.

→ I kapitasjonsavtalen av 10. juni 1940 står det at «die gesamten» norske stridskrefter legger ned våpnene osv. «Gesamte» betyr alle, uten unntagelse. Nygaardsvoldregjeringen avga på det tidspunkt ingen erklæring om at den ville føre krigen videre. Myten om at en slik erklæring ble avgitt, skyldes et feilsitat i en Finnmarks-avis.

En vurdering

Side 41, de 6 siste linjer. Her står det:

«Allerede den 9. april om kvelden hadde han utropt seg selv til statsminister gjennom en tale i NRK. Dette kom som en overraskelse, men på telefon fra Berlin ga Hitler selv sin støtte til et slikt statskupp. Quisling var representant for en politisk gruppe uten tyngde og ble naturlig nok oppfattet som en tysk medløper.»

Vi foreslår isteden:

«Situasjonen den 9. april om kvelden var: En okkupasjonsmakt på norsk jord hadde besatt de viktigste strategiske punkter i landet. En rådvill regjering var på flukt. Det var ingen til å styre landet. Vidkun Quisling påtok seg regjeringsmakten og forsøkte å stoppe videre kamphandlinger som bare kunne føre til tap av norske liv og verdier. Han var rede til å tre tilbake om Nygaardsvold-regjeringen ville velge den «danske løsning».»

→ *Quisling ville ikke ha krig med et så elendig forsvar som Norge hadde. Han hadde på det tidspunkt ingen særlig tyngde bak seg, og han ble avsatt av tyskerne. Er det ikke rimelig også å la Quislings motiver komme litt fram en sjelden gang ?*

Side 42, linjene 3-6. Her står det:

«Han medvirket også til å gi regjeringen fullmakt til å treffe nødvendige beslutninger inntil Stortinget igjen kunne tre sammen. Selv om det ikke ble foretatt noen avstemning, er det slik det er rimelig å oppfatte «Elverumsfullmakten».

Vi foreslår isteden:

«Han forsøkte å få til et vedtak som kunne gi regjeringen fullmakt til å treffe nødvendige beslutninger inntil Stortinget igjen kunne tre sammen. Denne såkalte «Elverumsfullmakten» ble aldri vedtatt. Presidenten, C. J. Hambro, fryktet uenighet dersom forslaget kom til avstemning.»

→ *Dette siste fremgår av Hambros egne uttalelser etter krigen.*

Side 42, linjene 14-16. Her står det:

«Fra tysk hold var mange tilfreds med at Quisling på denne måten ble skjøvet til side, ettersom han var en upopulær person som bare styrket den norske motstandsviljen.»

Vi foreslår isteden:

«Når tyskerne tvang Quisling til å trekke seg tilbake, var det fordi kretsen rundt Administrasjonsrådet lovet å få arbeidslivet igang igjen og å få slutt på krigen i Norge. Å få stanset krigen greide de som kjent ikke.»

→ *Hans Wilhelm Scheidts beretninger om de harde diskusjonene mellom Quisling og tyske representanter, viser at disse løfter var avgjørende for utfallet.*

Side 42, linjene 27 - 32. Her står det:

« I den uklare politiske situasjonen sendte Hitler en personlig representant til Norge. Josef Terboven var en veteran i den nazistiske bevegelsen, og med tittelen rikskommisær kom han til å stå i spissen for okkupasjonsstyret i Norge helt fram til 1945. Han hadde vide fullmakter og var bare underlagt Føreren i Berlin.»

Vi foreslår isteden:

«Hitler hadde godtatt avsettelsen av Quisling og oppnevning av et administrasjonsråd av nordmenn, fordi han trodde det dreide seg om en ny regjering som han kunne slutte fred med. Da han oppdaget misforståelsen, sendte han Josef Terboven til Norge, som rikskommisær. Dermed hadde Norge mistet herredømmet over sin sivilforvaltning. Terboven var direkte underlagt Hitler. Administrasjonsrådet ble under rikskommisærens ledelse dermed et rent tysk styringsorgan bestående av nordmenn som ikke var NS-medlemmer.»

En vurdering

→ *Teksten som nå står i boken, forteller ikke hvor alvorlig denne utnevnelsen var.*

Side 43, teksten til øverste bilde. Her står det:

«Okkupasjonsmakten og dens tjener, Vidkun Quisling»

Her foreslår vi at dette sløyfes. Betegnelsen «tjener» er svært uhistorisk.

Side 43, linje 3. Her står det:

«... å avsette Nygårdsvold-regjeringen og suspendere Kongehuset.»

Vi foreslår at det tilføyes:

«Noe tilsvarende dette mektige mistillitsvotum til eget lands styre, fikk ikke tyskerne i stand i noe annet okkupert land. Som den første parlamentariske regjering i Norges historie nektet Nygaardsvold-regjeringen å bøye seg for mistillit fra Stortinget. Holdbarheten av dette er aldri blitt vurdert.»

Side 43, annet avsnitt. Her står det:

«Gjennom dette tyske utspillet ble det lettere for folk flest å ta standpunkt mot okkupasjonsstyret. Høyesterett la ned sine verv.»

Vi foreslår at siste setning går ut.

→ *Høyesterettsmedlemmenes embetsnedleggelse var ikke forårsaket av «dette tyske utspillet» dvs. ordningen pr. 25. september. Årsaken var det senere aktuelle spørsmål om Høyesteretts adgang til å overprøve rikskommisærens forordninger.*

Side 43, linjene 3-4 i siste avsnitt. Her står det:

«... ble NS en hjørnestein i okkupasjonsstyret.»

Vi foreslår isteden:

«... ble NS en hjørnestein i den sivile, norske forvaltningen under okkupasjonen.»

→ *Noe nasjonalsosialistisk Norge drømte ikke Quisling om. Hans samfunnsmodell var original og blir ikke dekket av en slik karakteristikk. Dekkende ville være: «et Norge bygd opp på hans egne ideer..»*

Side 44, linje 11 i avsnittet «Norge i krigsstrategien», står:

«... ble denne frykten stadig holdt levende.»

Etter dette foreslår vi følgende inntatt:

«De allierte senket en rekke norske skip langs kysten, og et betydelig antall nordmenn omkom.»

Side 44, nederst på siden. Her står det:

«Sovjetiske fly bombet til gjengjeld tyske stillinger i Øst-Finnmark.»

Vi foreslår isteden:

«Sovjetiske fly bombet til gjengjeld byer, tettsteder og tyske stillinger i Øst-Finnmark.»

→ *Den sovjetiske bombingene var på ingen måte begrenset til de tyske stillingene, sannsynligvis ut fra den samme strategiske vurdering som senere lå til grunn for tyskernes «brente jord taktikk» i landsdelen.*

Side 45, linjene 6 - 7 i avsnittet «Nasjonal Samling og okkupasjonsstyret». Her står det:

«Allerede høsten 1940 ble kommunestyrene erstattet av et enmannsstyre av ordførere.»

En vurdering

Vi foreslår isteden:

«Perioden til de kommunestyre som ble valgt i 1937, utløp ved årsskiftet 1940/-41. Isteden ble nye by- og herredsting opprettet. I disse satt det mange representanter fra de tidligere kommunestyre. De oppnevnte ordførere kunne selv ta de nødvendige avgjørelser, men måtte først høre sine medrepresentanter som hadde plikt til å protokollere uenighet.»

- *Den nåværende formulering er alt for knapp til å formidle forståelsen av hva som virkelig foregikk. Til ovenstående kan en også opplyse at de gamle fylkesmenn foresto gjennomføringen av forandringen.*

Side 45, linje 15 i foran nevnte avsnitt står det:

«... den nazistiske ideologien.»

Vi foreslår at dette er stattes med «... partiets ideologi», ..

- *Nasjonal Samlings ideologi avvek i betydelig grad fra den tyske nasjonalsosialismen. Ordet «nazistisk» bør her, og i det videre, erstattes av «Nasjonal Samlings ideologi/partiets ideologi/Nasjonal Samlings program».*

Side 45, linjene 17 - 18 i forannevnte avsnitt. Her står det:

«Det var også en god del som gikk med i NS for å beholde jobben eller for å gjøre karriere».

Vi foreslår at dette sløyfes.

- *De fleste bedrifter var eid av jøssinger, så man behøvde ikke å bli NS-medlem for å beholde jobben i disse bedrifter. Ad «karriere», så er vel karrierejegere nokså jevnt fordelt på de fleste partier, og i andre sammenhenger. I Nasjonal Samling var nok idealismen mer fremtredende enn i andre norske partier. Tenk bare på hvor mange fra NS som kjempet med finnene i Finlandskrigen, som kjempet mot tyskerne under invasjonen i 1940, som gikk inn i Arbeidstjenesten, som kjempet på Østfronten og som var i partiets tjeneste. Intet av dette ga store inntekter.*

Side 45, linjene 9 - 10 nedenfra i forannevnte avsnitt. Her står det:

«NS-medlemskap gjorde det for eksempel lettere å få arbeid på tyske anlegg.»

Dette vil vi foreslå å sløyfe.

- *Det var meget lett for alle som ville å få arbeide på tyske anlegg. På disse anlegg var det meget få NS-medlemmer. De som ikke var i Arbeidstjenesten eller på Østfronten, var i privat jobb, i offentlige verv, i parti-tjeneste eller var selvstendig næringsdrivende.*

Side 45, linjene 1 - 7 nedenfra i forannevnte avsnitt. Her står det:

«Nyere forskning har vist at det innenfor NS kunne være stor meningsforskjell i økonomiske og politiske spørsmål, og at det fantes en venstrefløy som gikk inn for en sterk stat og sosiale reformer. Etter hvert som Tysklands seier ble mindre sannsynlig, ble det også mer uenighet om hvor sterkt NS skulle binde seg til okkupasjonsmakten.»

Dette er en lite nøyaktig beskrivelse. Vi foreslår isteden:

«Nasjonal Samlings program var sterkt sosialt preget. Nyere forskning viser at det fantes en venstrefløy som ville gå enda lenger når det gjaldt sosiale reformer. Desuten fantes det en liten gruppe som gikk inn for et tettere samarbeide med Tyskland i fremtiden, enn det Quisling-regjeringen ønsket. Dette var de såkalte storgermanere, som bare utgjorde en ubetydelig del av partiet.»

En vurdering

- *Under hele okkupasjonstiden var det hovedsaken for partiet å arbeide for et selvstendig Norge etter verdenskrigens slutt, og å arbeide mest mulig uavhengig av okkupasjonsmakten så lenge verdenskrigen raste.*

Side 46, linjene 1 - 8. Her står det:

«I 1942 ble det satt igang en offensiv for å utbre nazismen i det norske samfunnet. Nå var også Sovjetunionen og Tyskland i krig, og det ble erklært at kampen sto mellom nordisk kultur og asiatisk bolsjevisme. Nordmenn med «plettfri rasemessig stamtavle» ble vervet til en egen militær legion, og 5.000 - 6.000 ble sendt til Tysklands krig på Østfronten. Om lag 1.000 slike «frontkjempere» mistet livet. Det var flere enn tallet på nordmenn som døde under felttoget i 1940.»

Her bryter man kronologien, og vi foreslår isteden:

«I juni 1941 gikk Hitler til angrep på Sovjetunionen. Nasjonal Samlings holdning hadde i alle år vært at kampen mot bolsjevismen var en hovedsak for partiet. Rundt 15.000 nordmenn meldte seg frivilling til frontinnsats i øst, fortrinnsvis i Finnland, men bare 6.000 kom til fronten. Omlag 1.000 frontkjempere falt. Det var flere enn det antall nordmenn som falt under felttoget i 1940. Det meldte seg også ca. 500 unge, norske kvinner som sykesøstre i det tyske Røde Kors, noen frontsykesøstre kom aldri tilbake.»

- *Den i boken anførte «offensiv for å utbre nazismen» kom senere, og blir jo behandlet i et eget avsnitt. (linjene 1-2). Anførselstegnene om frontkjempere må sløyfes, idet de etter vanlige regler for tegnbruk synes å antyde at de må ha vært noe annet. De var frontkjempere.*

Side 46, linjene 1 - 2, i avsnittet «Holdningskamp mot nazismen». Her står det:

«Forsøkene på å omforme det norske samfunnet i nazistisk retning ble møtt med sivil ulydighet og en aktiv holdningskamp.»

Vi foreslår en mer konkret formulering:

«Loven om den såkalte ungdomstjenesten ble oppfattet som et forsøk på å innpode et «nazistisk» livssyn i ungdommen, og den ble derfor møtt med sivil ulydighet og en aktiv holdningskamp.»

Side 46, linjene 4 - 5 i ovennevnte kapittel. Her står det:

«... og (tyskerne) hadde heller ikke så store problemer med å utnytte norske ressurser i sin krigsøkonomi.»

Vi foreslår følgende tilføyelse: «Norsk industri gikk for fullt. Tyskerne var avtakere til store deler av produksjonen som ga god fortjeneste. Og tyskerne betalte godt for alt de kjøpte.»

Side 46, linjene 6 - 8 i forannevnte avsnitt. Her står det:

«Nasjonale verdier og demokratiske organisasjoner var mer livskraftige enn det både Terboven og Quisling hadde forestilt seg.»

Her foreslår vi en litt mer nøktern formulering:

«Propagandistisk hadde imidlertid London-regjeringen og hjemmefronten overtaket, særlig etter at tyskerne begynte å få alvorlig motgang ved frontene.»

- *Holdningen til såvel London-regjeringen som tyskerne og også NS var ingen konstant faktor. Det var store svingninger, fra villighet til å komme overens med tyskere og til å bli kvitt London-regjeringen i 1940, over mellomholdninger til stadig større negativitet overfor såvel tyskerne som NS, da muligheten for tysk nederlag ble større. Da lå forholdene godt til rette for en propagandaseier for London-regjeringen og Hjemmefronten. «Holdningskampen» var ikke noe som kom av seg selv.*

En vurdering

Side 46, linjene 12 - 14 i forannevnte avsnitt. Her står det:

«Våren 1942 ble forsøkene på å trekke statskirken og de kristne organisasjonene med i en nazistisk nyordning møtt med ...»

- *Dette er helt feilaktig. Det ble ikke gjort noe forsøk på å blande seg inn i kirken og de kristelige organisasjoner før «Kirkens grunn» ble lest opp i kirkene og flertallet av prestene la ned sine stillinger. Den eneste virkelige uoverensstemmelsen før dette var at departementet ønsket at en NS-vennlig prest skulle forrette ved en festgudstjeneste i Nidaros domkirke i forbindelse med Statsakten den 1. februar 1942. Derfor måtte den NS-fiendtlige domprosten, Fjellbu, holde sin gudstjeneste om ettermiddagen istedenfor om formiddagen. Denne saken ble blåst opp til helt urimelige dimensjoner av biskopene, og sammen med loven om ungdomstjenesten brukt som påskudd for prestenes opptreden.*

På denne bakgrunn foreslår vi at ovennevnte sitat blir erstattet med følgende:

«Loven om ungdomstjeneste og en mindre konflikt i forbindelse med markeringen i Nidarosdomen av Quislings utnevning til ministerpresident ble møtt med ...»

Side 47, linjene 2 - 4. her står det:

«Det neste skritt var å forsøke å nazifisere de store organisasjonene, innsette ledere som godtok «den nye tid», og opprette et nasjonalt riksting.»

Vi foreslår isteden:

«Innenriksdepartementet begynte straks etter oppnåelsen av de kommissariske statsråder å forberede opprettelsen av en ny nasjonalforsamling, det faglige Riksting.

Dette skulle bestå av representanter fra alle organisasjoner av noen betydning. Ordningen var ment å skulle styrke det norske grep på sivilforvaltningen, men den falt ikke i god jord.»

- *Hvis ideen om Rikstinget hadde latt seg realisere, ville Quislings regjering derigjennom ha skaffet seg en form for folkelig legitimasjon som i det videre forløp måtte komme til å svekke London-regjeringens stilling hjemme og ute. Planen om Rikstinget er fremmet allerede i Nasjonal Samlings program fra 1934.*

Side 47, linje 22. Her står det:

«... ble skutt som gisler.»

Vi foreslår at «som gisler» strykes.

- *Disse justismordene hadde ikke noe med «gisler» å gjøre.*

Side 47, linjene 25 - 28. Her står det:

«På samme måte som i Tyskland ønsket NS å bruke skolevesenet til å innprente nasjonalsosialistisk ideologi i barn og ungdom. Som et skritt på veien ble det forsøkt å tvangsinnmelde alle lærere i et nazistisk «lærersamband».»

- *Første periode i dette sitatet er feilaktig og uhistorisk. Nasjonal Samling tok aldri skolen i bruk i ideologisk sammenheng.*

Vi foreslår derfor følgende isteden:

«Nasjonal Samling ønsket at alle lærere skulle være med i et lærersamband, etter at de tidligere lærerorganisasjoner var oppløst av Terboven. Man ønsket at lærerne gjennom lærersambandet skulle være med i det faglige Riksting.»

En vurdering

- *Det tvetydige i situasjonen ville komme bedre fram, hvis det er plass til følgende tilføyelse etter «... sendt til fangeleir i Kirkenes»: «De ca. 700 som kom til Kirkenes kom hjem igjen og tilbake i sine stillinger etter å ha underskrevet en lojalitetserklæring.»*

Side 47, linje 9 nedenfra.

Etter denne linje foreslår vi å tilføye:

«Nasjonal Samling gjorde imidlertid ikke noe alvorlig forsøk på å gjennomføre ungdomstjenesten.»

- *Lovtekstens passus om ikrafttreden av ungdomstjenesten viser at NS-myndighetene ikke tenkte seg noen umiddelbar gjennomføring. Den ville overhodet ikke vært mulig, ut fra mangelen på ledere i den aktuelle tid.*

Side 49, linjene 8 - 10. Her står det:

«For å skaffe arbeidskraft til den tyske krigsmakten ble det i 1944 gitt ordre om arbeidstjeneste og mobilisering av flere årskull av unge menn.»

Vi foreslår isteden:

«Store deler av arbeidsstyrken hadde gått til godt betalt arbeide på tyske anlegg. For å skaffe folk til matproduksjonen, ble flere årsklasser unge menn i 1944 innkalt til «nasjonal arbeidsinnsats».»

- *«Den nasjonale arbeidsinnsats» hadde ikke noe å gjøre med «Arbeidstjenesten». Sistnevnte ble gjennomført av Administrasjonsrådet og videreført av NS-myndighetene. Kan tyskerne lokalt og unntaksvis ha innkalt folk til arbeide for krigsmakten ?*

Side 50, linjene 1 - 2. Her står det:

«... som var en del av kappløpet om å produsere atomvåpen.»

Vårt forslag:

«... som fant sted av frykt for at også tyskerne var i ferd med å utvikle atomvåpen. Frykten for dette var imidlertid ugrunnet.»

- *Tyskerne var ikke kommet særlig langt med sin atom-forskning, så noe kappløp foregikk ikke, selv om ansvarlige på alliert hold holdt det for mulig at tyskerne var kommet langt i denne forskning. Tysk forskning gikk ut på å konstruere en atomreaktor til mulig fremdriftsmiddel i bl.a. ubåter.*

Side 50, linjene 3 - 5. Her står det:

«... en norsk styrke ... som var underlagt Det øverste allierte krigsråd.»

Her foreslår vi:

«... som var underlagt britisk kommando.»

- *Det er fullstendig feilaktig å gi det inntrykk at de frivillige norske styrker sorterte direkte under krigsrådet. De var underlagt langt lavere kommandonivåer. «Det øverste allierte krigsråd» er en betegnelse fra det fransk-britiske samarbeid i krigens første fase. De norske styrker i Storbritannia inngikk som komponenter i britiske enheter.*

Side 50, linjene 16 - 17. Her står det:

«... millioner tonn og ble allerede fra april 1940 organisert i ett selskap - NORTRASHIP ...»

En vurdering

Her foreslår vi isteden:

«... millioner tonn. Allerede høsten 1939 ble en betydelig del av handelsflåten stilt til briteres disposisjon ved den såkalte tonnasjeavtalen, og så tidlig som i april 1940 ble hele flåten organisert i ett selskap, NORTRASHIP ...»

Side 51, linjene 1 - 2. Her står det:

«... og Norge ble på mange måter sett på som på et koloniområde.»

Vi foreslår at denne setningen går ut.

- Når en kjenner til den milde tyske okkupasjon, at tyskerne betalte for de varer og tjenester de kjøpte, kjenner til deres beundring for norsk kultur, deres respekt for nordmenn som rene germanere og etterkommere etter vikingene, virker nevnte setning noe søkt. I tillegg må nevnes at de norske myndigheter, med hjelp av okkupasjonsmakten, fikk innført store mengder matvarer. Disse ble hentet med skip, fra Østersjø- og Kanalhavner. Det som påpekte formulering kan henspille på, kan være at visse tyske kretser ønsket å gjøre Norge til et protektorat. Dette var unntak i tysk holdning. Og ett av Vidkun Quislings sentrale mål var nettopp å forhindre at Norge ble et protektorat.

Side 51, siste setning i underkapittelet «Krigsøkonomi for tyske behov». Her står det:

«Dette førte igjen til kraftig inflasjon.»

Vi foreslår at setningen går ut.

- Begrunnelse for dette forslag er nevnt i vår omtale av side 52.

Side 52, de to midterste avsnittene:

Vi synes framstillingen her er for lite konkret og utfyllende, og foreslår isteden:

«Flere grupper av befolkningen hadde det under okkupasjonen bedre enn i tredveårene. Det gjaldt i første rekke bøndene som ble kvitt tyngende gjeld og kunne tillate seg å spise bedre. Også fiskerne kom ut av gjeldsslaveriet, men deres arbeidsvilkår var på grunn av krigssituasjonen enda farligere enn vanlig. Titusener av arbeidsløse fikk godt betalt arbeide på tyske anlegg. Verre var det for de lønnstakere som ble i sine stillinger. Administrasjonsrådet reduserte lønningene noe og avskaffet arbeidsledighetstrygden, men senket også husleien. Tyskerne forbød streik. Senere forsvarte imidlertid sosialdepartementet og LO, begge ledet av Nasjonal Samling, med stor energi lønnstakernes interesser. Blant annet ble arbeidsledighetstrygden gjeninnført allerede høsten 1940, og en krigsinvalidetrygd for deltakerne i krigen i Norge ble etablert. Mot slutten av okkupasjonen ble barnetrygd innført.

Mens prisene steg ganske raskt i 1939-40, anstrengte NS-styret seg for å holde prisstigningen nede, og inflasjonen var de 3 siste år av okkupasjonen brakt ned i under 2 % pr. år. Selv om det var lite av virkelig sult, var maten et betydelig problem. Grunnrasjonene av brød og mel, fett og sukker var stort sett stabile, og i tillegg kunne man få fett i form av tran, og også søtstoff. Verre var det med ikkerasjonerte varer som fersk fisk, poteter og grønnsaker. Tilførslene av disse varer kunne til tider være små, og husmødrene, særlig i barnefamilier, hadde en hard jobb med å sikre seg sin del av det som var tilgjengelig, foruten at de måtte utnytte hva de fikk på beste måte. Tørrfisk, klippfisk og lutefisk var å få i rimelige mengder. Tungarbeidere, vordende mødre og spebarn fikk tilleggsrasjoner, også av kjøtt og melk. Reduserte mengder av fett, sukker, tobakk og alkohol førte til betydelig nedgang i det man i dag kaller «livsstilssykdommer», men infeksjonssykdommer som f.eks. difteri og skarlagensfeber tiltok, særlig blant barn. Grunnen var dårlige renholdsmidler og i noen grad utilstrekkelig ernæring. Til gjengjeld ble det innført obligatorisk skjermbildefotografering som etterhvert tok knekken på den gamle folkesykdommen tuberkulose.»

En vurdering

Side 53, ad underkapittelet «Frykt, terror og konsentrasjonsleirer».

Vi foreslår at denne overskrift og underkapittelets første avsnitt omarbeides. Vi tillater oss å kommentere to setninger:

A. «Angst, utrygghet, mistenksomhet, angiveri og frykt for fly-alarm var en del av hverdagen»

- *For folk flest var hverdagen ikke slik. Det overveldende flertall av befolkningen holdt seg borte fra alt aktivt engasjement, og fryktet derfor ikke f.eks. angivere. Folk som levde den gang husker også godt at det i mørklagte byer, og ellers, var trygt å ferdes ute kvelds- og nattetid. Overfall, voldtekt, ran osv. hører i alt vesentlig en senere, «fredelig» tid til. Av naturlige grunner kunne storparten av befolkningen heller ikke engste seg for fly-alarm. De fleste gjennomlevde de fem årene uten noensinne å ha hørt denne lyden. Bortsett fra noen få større byer og industristeder kan en slik frykt umulig ha vært tilstede. Derimot husker kystfolket, og andre med pårørende i fiske- og hjemmeflåten, angsten for minesprengninger og allierte angrep fra fly, u-båter og overflatefartøyer.*

B. «De som deltok i illegalt arbeid, selv i de mest beskjedne former, stod i fare for å bli fengslet eller sendt i tysk fangenskap.»

- *Etter en slik passus kunne man godt tilføye: «Men okkupasjonsmakten hadde tidlig under okkupasjonen erklært at illegale, dvs. ulovlige, handlinger mot okkupasjonsmakten ville bli straffet på grunnlag av rettsregler som gjelder under krig og okkupasjon.»*

Side 53, linjene 17 - 19 nedenfra. Her står det:

«Mange av dem ble sendt til Tyskland og oppfostrer på hjem for den yngre slekt av riktig rase. I denne kategorien falt barn med «samisk blod» utenfor.»

Vi foreslår at det siterte strykes.

- *Norsk-tyske barn ble etter det som er kjent ikke sendt til Tyskland, men fulgte selvfølgelig med i de relativt få tilfeller hvor foreldrene inngitt ekteskap og moren flyttet dit. Derimot fantes i Norge fødselsklinikker/-hjem for mor og barn. Slike hjem fantes f.eks. også i Frankrike, og hadde ingenting med «riktig rase» å gjøre. Det er ikke kjent at barn av samiske mødre kom i noen særstilling.*

Side 53, linjene 12 - 13 nedenfra. Her står det:

«... og nye særdomstoler ble opprettet for å avsi dødsdommer uten rettergang.»

Vi foreslår at setningen sløyfes.

- *Begrepene (døds)dom og (sær)domstoler kan ikke brukes uten at de er knyttet til begrepet rettergang. Denne kan være summarisk (standrettslig), men er like fullt en rettergang. Av interesse ved vurderingen av tysk standretts- og annen rettsorden i det okkuperte Norge, er det som er anført i begrunnelsen for Høyesteretts frifinnelse av lederen for SS- und Polizeigericht Nord. Vi kjenner ikke til noe tilfelle hvor medlemmer av slike særdomstoler er blitt dømt i etterkrigsoppgjøret. Deres virksomhet må følgelig ha falt innenfor folkerettens regler.*

Side 53, linjene 9 - 10 nedenfra. Her står det:

«Etter at to britiske agenter ble funnet i Tælavåg utenfor Bergen i april 1942 ...»

Vi foreslår isteden:

«Etter at britiske agenter skjøt og drepte to tyske politifolk i Tælavåg, som var en hovedbase i «Englandsfarten» ...»

En vurdering

Side 54, linjene 6 - 8. Her står det:

«Rasisme og antisemittisme hadde vært en viktig del av Nasjonal Samlings ideologi allerede før krigen, og i tråd med ...»

Vi foreslår dette:

«Rasisme og antisemittisme hadde ingen plass i Nasjonal Samlings program, men på grunn av ...»

- I Nasjonal Samlings program, kapittel 3: Individet, slekten og folkehelsen, pkt. 21, siste periode, står det: «Strengere kontroll med utlendingers oppholdstillatelse og innvandring». Er det denne setning som er mistolket i læreboka? Eksponenter for en negativ holdning overfor andre folk/raser forlot partiet/ble ekskludert ved partisplittelsen i 1936.

Side 54, linjene 11 - 12. Her står det:

«... men 760 ble sendt til Tyskland for å bli gasset ihjel».

Vårt forslag er dette:

«... men 760 ble sendt til Tyskland.»

- Slik utsagnet framkommer i læreboka, vil det lett tolkes som om det norske folk under okkupasjonen visste om gassing av mennesker. Det visste ingen før krigen var slutt. Selv den tyske sjef for det tyske jødekontor i Norge visste det ikke. Han ble derfor frikjent for det i norsk rett etter krigen. Forøvrig bør kanskje hele dette avsnitt som begynner med «Rasisme og antisemittisme» skrives om. Det er riktignok på det rene at det innenfor NS fantes enkelte personer med sterkt jødefiendtlige holdninger. Men det er også på det rene at deres holdninger ikke kan tillegges partiet, som en generell innstilling. For de fleste eksisterte ikke noe «jødespørsmål». Det lar seg dokumentere eksempler på at NS-folk, også disse som enkeltpersoner, tvert imot ytret seg offentlig mot trakassering og forfølgelse av jøder. Regjeringen Quislings retningslinjer for behandling av «jødeboene» er også enestående i det okkuperte Europa, og vitner om en helt annen holdning enn den ellers vanlige, rabiat «antisemittiske». Regjeringen Quisling hindret tyskerne i å sikre seg «jødeboene» og tok vare på disse verdier, slik at de intakte kunne leveres tilbake til jødene etter krigen/okkupasjonen. Vi tror at jødernes tragedie snarere er en belastning for hele det norske samfunn. (Hvem kjøpte av «jødeboene»? Hva ble gjort for å bringe jøder til Sverige? Hvordan ble det reagert på Feldmann-mordene?) Vi tror historien er best tjent med at ingen enkeltgruppe på noen side tillegges noen sær-skyld i det som hendte. Som riktig anført i boken, kom ordrene fra Berlin, og ville blitt gjennomført uansett de nasjonale myndigheters innstilling (jf. Danmark). Til problemet «skyld» hører også deltakelse i aksjonen av «gode nordmenn» i politi- og lensmannsetaten. Det minnes om at den praktiske gjennomføringen av det hele ble ledet nettop av en slik «god nordmann», - som ikke ble dømt for forholdet!

Side 54, linje 12 nedenfra omtales «den brente jords taktikk»

Vi foreslår at det på side 55, etter første avsnitt som slutter med ordet «krigsvinteren», blir tilføyet: «... «Den brente jords taktikk» er en i krig ofte forekommende handling av tropper som trekker seg tilbake. Handlingen er lovlig på visse betingelser, etter internasjonale lover om krigføring. Under evakueringen sendte de norske myndigheter deler av Arbeidstjenesten, partiet m.fl. til Finnmark. Disse gjorde sitt beste for å hjelpe befolkningen. Den tyske generaloberst Rendulic, som hadde ansvaret for brenningen i Finnmark, ble ikke dømt for dette da han sto for retten i Nürnberg.»

Side 56, linjene 15 - 16 slutter:

«Det har blitt hevdet ... at endel NS-folk ønsket å fremme norske interesser overfor det tyske okkupasjonsstyret.»

En vurdering

Vi foreslår:

«Nasjonal Samling og partiets fører, Vidkun Quisling, mente at de ved sin handlemåte på best mulig måte ivaretok det norske folks interesser både generelt og i forholdet til det tyske okkupasjonsstyret.»

Etter dette foreslår vi tatt inn:

«For de fleste kritikere av dette oppgjøret er den viktigste innvendingen at det var basert på lover med tilbakevirkende kraft. Dette er uttrykkelig forbudt i Grunnlovens § 97 og i menneskerettskonvensjoner som Norge senere har undertegnet. Men uten disse tilbakevirkende lovene ville det norske etterkrigsoppgjøret ikke kunnet bli gjennomført.»